CZU: 327(478)
DOI: 10.5281/zenodo.6827492

SECURITATEA FRONTALIERĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL MEDIULUI ACTUAL DE SECURITATE

Diana HÎRBU
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
doctor, conferențiar universitar
e-mail: benchecidiana@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7867-1731

Diana BUZEV
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterandă
e-mail: buzevdiana@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7108-5537

Marcel BENCHECI
Republica Moldova, Chișinău
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
doctor în științe politice, cercetător științific superior
e-mail: marcelbencheci@mail.ru
ORCID-ID: 0000-0002-6619-5299

Republic of Moldova's immediate rapprochement with the European Union has made it inevitable to reconfigure the relevant security policies, in accordance with those of the EU. A separate approach is also the case of securing the state border. The issue of ensuring border security and the effective regulation of increasingly intensive cross-border flows is facing several countries. At the same time, the processes of global and regional integration are gaining momentum.

This study aims to investigate the level of security of the Republic of Moldova in the context of Integrated State Border Management as the main tool that facilitates border control, information exchange and cooperation at national and international level.

Keywords: *integrated management, cooperation, border control, security environment, risk, criminality, strategy, culture of security.*

Actualmente, securitatea Republicii Moldova este afectată de prezența unei multitudini de riscuri şi vulnerabilităţi care pot degenera în serioase amenințări în cazul în care acestea vor fi tolerate sau tergiversate. Mediul de securitate este un sistem, iar pentru o evaluare a acestuia dintr-o perspectivă sistemică trebuie de identificat, în primul rând, factorii care modelează mediul de securitate, apoi de prezentat o viziune pentru înțelegerea interacțiunilor dintre acești factori. Deși, calitatea mediului de securitate al unui stat este considerată bună atunci când se confruntă cu o probabilitate redusă de război, totuși există patru factori majori care modelează mediul de securitate al unui stat: barierele geografice, interacțiunea stat-stat (sau dintre actori, în general), structura internațională și tehnologia militară . În acest cadru, am mai adăuga un factori important – războiul hibrid bazat pe tehnologie [13, p.4].

În contextul Strategiei Europene de Securitate „o Europă sigură într-o lume mai bună”, securitatea reprezintă o condiție prealabilă pentru dezvoltare. Conflictele nu numai că distrug infrastructura, inclusiv infrastructura socială, acestea încurajează, de asemenea, criminalitatea, deteriorează investițiile și conduc la imposibilitatea derulării unei activități economice normale. Un număr de țări și regiuni sunt prinse într-un ciclu de conflicte, insecuritate și sărăcie. Agresiunea pe scară largă îndreptată împotriva statelor membre este improbabilă în prezent. În schimb, Europa se confruntă cu amenințări mai diverse, mai puțin vizibile și mai puțin previzibile, precum: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, eșecul statal, criminalitatea organizată. Punând laolaltă aceste elemente diferite – terorismul angajat în direcția violenței maxime, disponibilitatea armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată, slăbirea sistemului statal și privatizarea forței – am putea fi confruntați, într-adevăr, cu o amenințare radicală [4, p.43].

Factorii respectivi, deși au un caracter general, sunt propuși din perspectiva relațiilor de putere. Totuși, statul este o entitate geografică și sistemul său de securitate și apărare va fi mai presus de toate orientat spre modelarea unui scut împotriva forțelor externe, în special atunci când statul declară un statut de neutralitate

Teritoriul statului poate fi amenințat de acaparare/cucerire/ocupare sau prin dăunare/distrugeri, plus amenințările pot surveni atât din interiorul, cât și din afara statului [5, p.62]. Specific Republicii Moldova este că nu putem neglija factorul geopolitic, căci însăși realizarea reformelor în sistemul de securitate și reglementarea conflictului de pe malul stâng al Nistrului depind de relaţiile geopolitice ale marilor puteri, la baza cărora se află interesele geostrategice în regiune. În acelaşi timp, în orice ecosistem, un organism nu este doar un consumator, ci şi un modelator al propriului său mediu. Actualmente, relația dintre state și procesele din cadrul mediului lor de securitate sunt interdependente, dezvoltarea internă într-un stat nu numai că modifică propriul mediu al statului, dar are implicații și asupra altor state, în special vecinii săi (de exemplu, implicațiile situației din Ucraina asupra securității Republicii Moldova) [1, p.17].

Pentru o mai bună comprehensiune a „sistemului de securitate a frontierei” și „mediul de securitate”, apare necesitatea de a scoate în evidență unele abordări cu referire la „securitatea frontierei”, argumentarea fiind axată pe încercarea de a evidenția principalele caracteristici de manifestare ale acestora.

Prin definiția sa, frontiera de stat a Republicii Moldova reprezintă linia naturală sau convenţională, care marchează limitele externe ale teritoriului asupra căruia Republica Moldova îşi exercită suveranitatea exclusivă pe uscat, pe sectoarele acvatice, subterane, aeriene şi care trece, în linie dreaptă, de la un semn de frontieră la altul ori, acolo unde frontiera de stat nu este marcată în teren cu semne de frontieră, de la un punct de coordonate la altul. Pe fluvii şi pe celelalte ape curgătoare frontiera de stat este cea stabilită prin tratatele încheiate de Republica Moldova cu statele vecine, respectându-se principiul dreptului internaţional, conform căruia frontiera de stat trece pe mijlocul şenalului navigabil principal, iar pe apele curgătoare nenavigabile, pe la mijlocul pânzei de apă [7]. Securitatea frontierei este o stare a frontierei, protejate de oricare pericol sau care nu este expusă vreunui pericol. Referitor la această stare a frontierei, se face referinţă în Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, unde unul dintre principiile controlului frontierei îl reprezintă inviolabilitatea frontierei. Acest principiu necesită a fi examinat împreună cu alt principiu, nu mai puţin important, integritatea teritorială a statului, deoarece frontiera de stat stabileşte limitele teritoriului statului, iar integritatea teritorială este inerent legată cu asigurarea inviolabilităţii frontierei.

Frontiera de stat a Republicii Moldova are o lungime totală de 1906 km, dintre care 684 km cu România (frontieră externă a UE) și 1222 km cu Ucraina. Segmentul central de 453,4 km al frontierei moldo-ucrainene se află sub controlul neconstituțional al autorităţilor autoproclamatei „republici moldoveneşti nistrene”. La nivel național, controlul frontierei de stat se realizează de către Poliția de Frontieră prin structurile sale centrale operaționale și tactice (5 direcţii regionale; 41 sectoare de poliție; 81 puncte de trecere a frontierei. Securitatea frontalieră

este prioritate naţională, ceea ce determină preocuparea sporită a autorităţilor Republicii Moldova faţă de circumstanţele create prin destabilizarea situaţiei din regiune. Subsecvent, lipsa unui control integral asupra graniţelor generează riscul de intensificare, pe acest fond, a migraţiei ilegale, a apariţiei valurilor de refugiaţi, amplificarea criminalităţii organizate transfrontaliere, precum şi a altor activităţi infracţionale. Acestea reprezintă ameninţări severe la adresa securităţii frontaliere a Republicii Moldova, inclusiv pentru stat şi societate, precum şi la nivel internațional [3, p.13].

În cadrul Conferinței științifice naționale ,,Rolul securității naționale în asigurarea interesului național" V. Saca afirmă că securizarea frontierei de răsărit a țării constituie una din problemele prezente atât în discursurile științifice, cât și pe masa de lucru a instituțiilor responsabile de asigurarea securității Republicii Moldova. În contextul în care asocierea la UE impune anumite criterii, Republica Moldova urmează să se conformeze acestora. Astfel, conform prevederilor Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, adoptată la data de 15.07.2011, printre direcțiile de activitate a statului în domeniul securității naționale o semnificație aparte revine asigurării intereselor naționale vitale ale țării. Aceste interese, evidențiate în mod special în Strategie, țin de asigurarea și apărarea suveranității, independenței, integrității teritoriale, a frontierelor inalienabile ale statului, a siguranței cetățenilor, respectarea și protejarea drepturilor și libertăților omului, consolidarea democrației [11, p.377].

La 7 iulie 2015, prin Hotărârea Guvernului nr. 429, a fost aprobat Regulamentul cu privire la Sistemul de coordonare a securității frontaliere, ceea ce reprezintă o transpunere parţială a Regulamentului (UE) nr.1052/2013 din 22 octombrie 2013 al Parlamentului European şi al Consiliului de instituire a Sistemului european de supraveghere a frontierelor (EUROSUR). Regulamentul cu privire la Sistemul de coordonare a securității frontaliere stabilește structura și mecanismele de coordonare a securității frontaliere, precum și cadrul aferent acestuia de cooperare interinstituțională, națională și internațională. Ca parte componentă a Sistemului de coordonare a securității frontaliere fac parte și autoritățile naționale din sistemul de management integrat al frontierei de stat care cooperează cu Poliția de Frontieră conform actelor normative naționale și acordurilor interinstituționale în vigoare, autoritățile statelor vecine, organizațiile și misiunile internaționale care cooperează cu Poliția de Frontieră în baza acordurilor interstatale sau internaționale [6].

Pe de o parte, statele și organizațiile de securitate adoptă strategii și planuri de acțiuni dintr-o perspectiva sectorială, de exemplu, în cadrul unui management în situație de criză sau de control al frontierei. Pe de altă parte, pericolele de până la pandemie nu au dispărut, dar din contra, s-au transformat ori s-au agravat, cum ar fi, de exemplu, situația din Ucraina sau actualitatea amenințărilor hibride în mediul regional de securitate, fapt ce determină statele să-și revadă conceptual strategiile de securitate din perspectiva rezilienței sau dezvoltării unei culturi de securitate la nivel național [1, p.5].

Actualmente, se evidenţiază Sistemul integrat pentru securitatea frontierei, care este un sistem complex destinat combaterii infracţionalităţii transfrontaliere, caracterizat de multitudinea elementelor componente interconectate prin numeroase canale informaţionale (atât interne, cât şi externe). Acest sistem este, de regulă, capabil să efectueze interacţiuni şi conexiuni inverse, să menţină echilibrul şi să realizeze autoreglarea. Modelul Managementul integrat al frontierei de stat (MIFS) a UE este unul dintre principalele elemente ale strategiei de securitate a UE şi este considerat instrument important în realizarea securităţii de frontieră a Republicii Moldova. În cadrul conferinţei internaţionale „Managementul Integrat al Frontierei" care a avut loc la Chişinău la 15-16 noiembrie 2010, Aare Evisalu, consilier al Managementului Integrat de Frontieră, EUBAM, a menţionat următoarea definiţie: MIFS – este un sistem de măsuri de management efectiv şi rentabil al frontierei, efectuat pe calea coordonării şi colaborării naţionale şi internaţionale între toate instituţiile, responsabile de asigurarea securităţii frontierelor şi sprijinul comerţului cu scopul creării graniţelor deschise şi sigure [2, p.74]. În contextul Legii cu privire la frontiera de stat, sistemul de control al frontierei reprezintă totalitatea activităţilor de coordonare şi efectuare a supravegherii frontierei, pe întreg teritoriul Republicii Moldova, şi a

controlului trecerii frontierei, a activităţilor de schimb de informaţii, de cooperare în domeniul combaterii criminalităţii organizate transfrontaliere, de analiză şi constatare a ameninţărilor şi riscurilor. Sistemul de control al frontierei asigură securitatea frontalieră, menţinerea ordinii la frontiera de stat, în zona de frontieră şi la punctele de trecere pentru a efectua controlul persoanelor, mijloacelor de transport, al mărfurilor şi al altor bunuri, precum şi pentru a asigura inviolabilitatea frontierei de stat şi a infrastructurii acesteia. *Securitate frontalieră* reprezintă nivelul de protecţie a intereselor individului, societăţii şi statului în zona de frontieră a Republicii Moldova. Totodată, este o stare a frontierei, protejate de oricare pericol sau care nu este expusă pericolelor.

Managementul integrat al frontierei de stat este unul dintre instrumentele cheie în menţinerea şi protejarea stării de securitate naţională, fiind îndreptat împotriva migraţiei ilegale şi a infracţiunilor conexe, altor infracţiuni transfrontaliere. Un element esenţial în consolidarea eforturilor la gestionarea frontierei a fost elaborarea Strategiei Naţionale privind Managementul Integrat al Frontierei de Stat, fiind documentul principal de politici ce reflectă prioritățile și viziunea statului în domeniul managementului integrat al frontierei pentru asigurarea securității frontaliere, implicit pentru prevenirea și combaterea migrației ilegale și criminalității transfrontaliere.

Pentru prima dată, Guvernul Republicii Moldova aprobă, la 27 decembrie 2010, Hotărârea nr. 1212 cu privire la Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013. Strategia a fost elaborată de către Consiliul Naţional pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat (CNMIFS), creat prin Hotărârea Guvernului nr. 855 din 21 septembrie 2010. Obiectivul de bază al CNMIFS este activitatea de promovare a politicii statului în domeniul managementului integrat al frontierei de stat pe termen mediu, identificând segmentele specifice care necesită reformare. Drept fundament al acestor obiective servesc prevederile şi cerinţele principalelor documente de politici internaţionale, naţionale şi regionale, care au drept scop reformarea managementului de frontieră. Totodată, la elaborarea Strategiei s-a ţinut cont de legislaţia UE, recomandările Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE), Misiunii Uniunii Europene de Asistenţă la Frontieră din Republica Moldova şi Ucraina (EUBAM), Centrului pentru Control Democratic al Forţelor Armate (DCAF) şi a altor organizaţii internaţionale. Beneficiile statului în urma implimentării strategiei fiind axate pe: dezvoltarea comerţului şi a investiţiilor, facilitarea şi urgentarea tranzitului transfrontalier, un control mai bun al migraţiei ilegale (din / prin Moldova) orientat spre UE, promovarea turismului, reducerea pierderilor fiscale şi vamale generate de contrabandă, asigurarea unui mediu de securitate mai stabil şi sigur în regiune. Totodată, implementarea Strategiei naţionale de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013 este condiţionată de negocierea Acordului de Asociere cu UE şi a dialogului cu privire la liberalizarea regimului de vize cu UE. Punerea în aplicare a Strategiei transmite partenerilor Republicii Moldova mesajul că statul nostru este pregătit să contribuie la securitatea în regiune, astfel încît să devină un partener de încredere al UE în domeniul controlului la frontieră şi gestionare a fluxurilor migraţionale [12, p.27]. Republica Moldova a aprobat un şir de acte legislative şi normative menite să asigure MIFS, să armonizeze legislaţia la standardele UE punând accent pe domeniul securizării frontierei, asigurarea unui model de organizare şi funcţionare a Poliţiei de Frontieră, în scopul adaptării organizatorice a instituţiei la standardele UE, prin extinderea competenţei pe întreg teritoriul ţării, atribuirea competenţelor de urmărire penală, de examinare a contravenţiilor, precum şi competenţe de efectuare a expertizei documentelor de călătorie. La 04 noiembrie 2011, Parlamenul aprobă o nouă lege organică - Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, nr. 215, care în esenţă transpune Regulamentul (EC) nr. 562/2006 al Parlamentului European şi al Consiliului Uniunii Europene din 15 martie 2006 de instituire a unui Cod comunitar privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul Frontierelor Schengen) şi creează cadrul necesar de aplicare a Directivei 2004/82/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind obligaţia operatorilor de transport de a comunica datele privind pasagerii. În scopul securizării frontierelor, Poliţia de Frontieră a implementat un şir de proiecte de asistenţă

externă prin intermediul instituțiilor Uniunii Europene, care are menirea de a furniza informaţii referitoare la evaluarea riscurilor, ca parte a efortului de a consolida controalele şi supravegherea la frontiera externă a UE. Astfel, prin intermediul acestor instituții, Poliţia de Frontieră în perioada anilor 20011-2013 a primit o investiţie din partea UE în mărime de 22 milioane de euro şi a constat dint-un sistem dintre cele mai performante de comunicații şi monitorizare la frontieră.

Paradigma „frontiera controlată-frontieră sigură" impune autoritățile naționale implementarea unei noi Strategii de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023, care va contribui substanțial la sporirea securității regionale și a celei internaționale. Rezultatele scontate la realizarea măsurilor și acțiunilor planificate va spori multidimensional nivelul securității frontaliere, inclusiv pe segmentul central (transnistrean) al frontierei moldo-ucrainene. Astfel, în perioada anilor 2018-2020 s-a achiziționat echipament și tehnică necesară pentru asigurarea activității de control al trecerii frontierei de stat în cadrul punctelor de trecere a frontierei de stat, situate pe segmentul central (transnistrean) al frontierei moldo-ucrainene. Totodată, în cadrul proiectului „Consolidarea managementului integrat al frontierei de-a lungul frontierei între Republica Moldova și Ucraina", au fost achiziționate mai multe loturi de echipament special destinat controlului trecerii frontierei în punctele de trecere a frontierei de stat „Giurgiulești-Reni" și „Cuciurgan-Pervomaisc".

Un alt element important în vederea diminuării criminalității transfrontaliere și consolidării mediului de securitate regional a fost lansarea la finele anului 2005 a Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova şi Ucraina (EUBAM). În calitate de organ consultativ, tehnic, fără împuterniciri executive, finanţată în întregime de UE, misiunea EUBAM tinde să aducă o contribuţie durabilă la dezvoltarea procedurilor de gestionare a frontierei care să corespundă standardelor UE şi să servească necesităţilor legitime ale cetăţenilor moldoveni şi ucraineni, călătorilor şi comerţului, fapt care, la rândul său, sporește securitatea regională şi susţine dezvoltarea economică.

EUBAM se angajează în implementarea mecanismelor de control comun în cadrul punctelor de trecere a frontierei, patrulare comună a frontierei şi schimb de informaţii în regim on-line, precum şi operaţiuni transfrontaliere cu participarea structurilor competente ale Republicii Moldova şi Ucrainei, FRONTEX, EUROPOL, OSCE, INTERPOL, SELEC, OLAF. Un aport esențial al EUBAM în procesul de preluare a controlului frontierelor pe segmentul central, îl constituie aplicarea mecanismelor de consolidare a cooperări cu autorităţile de frontieră ale Ucrainei. Startul în soluționarea acestei probleme, îl reprezintă *semnarea la 6 octombrie 2017 la Chișinău, a Acordului privind controlul în comun al persoanelor, mijloacelor de transport, mărfurilor și obiectelor în punctele comune ale frontierei de stat moldo-ucrainene, unde în premieră se menționează prezența autorităților de frontieră a* Republicii Moldova *în punctul de trecere a frontierei „*Pervomaisc-Cuciurgan" care este amplasat pe segmentul central al frontierei de stat.

Activitățile de consolidare a cooperării interinstituționale și internaționale în domeniul prevenirii și combaterii migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere au atins un nou nivel. Organizarea, în comun cu EUBAM, FRONTEX, Oficiul European de Luptă Antifraudă şi cu sprijinul Centrului de Aplicare a Legii în Europa de Sud-Est a operațiunilor în vederea prevenirii şi combaterii criminalităţii transfrontaliere, făcând uz de cele mai actuale şi eficiente tehnici şi metode, tehnicii în dotare şi a celei donate, în conformitate cu bunele practici europene. Consolidarea cooperării internaționale a constituit o acțiune de mare importanță pentru întărirea capacității instituționale a autorităților cu atribuții la frontieră și asimilarea celor mai bune practici europene în acest domeniu.

Tabel 1. Rezultatele înregistrate în combaterea criminalității transfrontaliere

Indicator	**Anul**					
	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Fluxul de persoane (milioane)	17,05	19,2	19,4	20,4	20,7	6,13

Încălcarea legislației de frontieră (cazuri)	4341	4 569	8218	2268	6064	15539
Fraudă documentară (cazuri)	442	456	326	462	218	382
Migrația ilegală (persoane)	115	98	152	180	229	201
Contrabandă cu diferite bunuri (cazuri)	418	371	337	128	150	131

Sursă: Raport de activitate al Inspectoratului General al Poliției de Frontieră [9]. Raportul de activitate al Ministerului Afacerilor Interne [10].

Identificarea unei soluţii de succes, în contextul mediului de securitate actual, a devenit crucială. Consolidarea sistemului de securitate națională rămâne o prioritate strategică pe agenda reformelor din domeniul securității, inclusiv componenta securității frontaliere care urmează a fi ajustată la reglementările Schengen şi a responsabilităților asumate de Republica Moldova în cadrul Acordului de Asociere cu UE, privind prevenirea şi combaterea migrației ilegale şi a criminalității transfrontaliere prin teritoriul Republicii Moldova spre statele UE. Problemele asigurării securităţii frontaliere şi paralel o reglare eficientă a fluxurilor transfrontaliere tot mai intensive, stau în fața multor state. Astfel, una dintre prerogativele naționale ține de preluarea controlului integral asupra frontierei de stat şi asigurarea legalității intrării, şederii şi aflării străinilor pe teritoriul Republicii Moldova. La etapa actuală, combaterea riscurilor şi amenințărilor transfrontaliere vizează domeniul unor activități comune promovate de către autoritățile cu atribuții în domeniu, împreună cu suportul instituțiilor Uniunii Europene acreditate în acest sens.

Cooperarea internaţională face parte din politica de securitate a Republicii Moldova, având drept scop influenţa asupra mediului internaţional de securitate de o manieră care să corespundă intereselor naţionale ale ţării. Activităţile de politică externă, desfăşurate în contextul implementării politicii de securitate naţională, sunt orientate spre stabilirea şi consolidarea unei reţele de relaţii internaţionale şi unei formule cooperative care să diminueze riscul de implicare în conflicte, fapt ce ar ameninţa interesele naţionale, iar în cazul unui astfel de conflict, ar permite soluţionarea lui prin eforturile comune cu partenerii externi [8].

În concluzie constatăm că aderarea la Uniunea Europeană este o orientare strategică pentru Republica Moldova, care presupune adoptarea valorilor şi standardelor europene în întreaga gamă a domeniilor de activitate. Libera circulaţie a persoanelor şi a mărfurilor necesită introducerea unor măsuri privind implementarea standardelor UE în domeniul controlului frontierei de stat. În acest sens, pentru asigurarea securităţii de frontieră, aplicarea consecventă, la nivel naţional, a Managementului Integrat al Frontierei de Stat are o importanţă strategică. Baza securizării frontierelor Republicii Moldova trebuie să fie în continuare axată pe principiul cooperării transfrontaliere, care poate fi îndeplinită atunci când autorităţile naţionale cu atribuţii în managementul integrat al frontierei, cooperează între ele, asigură schimbul constant de informaţii cu privire la problemele identificate şi împărtăşesc aceeaşi viziune cu privire la strategia de securizare a frontierei în spiritul întăririi securităţii regionale şi internaţionale.

BIBLIOGRAFIE

1. ALBU, N., MIJA, V., MÂRZAC, E., SANDU, S. *Politica de securitate națională a Republicii Moldova: premise pentru o nouă strategie.* Discussion paper. p.17**.**

2. Albu, N., Culicovschi, C. Conceptul de frontieră în analiza securităţii naţionale: perspectiva europeană a securităţii de frontieră. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, nr.4 (30), 2013. p.74.

3. BUZEV, A., CEBOTARI, S. Migratia ilegală pe segmentul central (transnistrean) al frontierei de stat a Republicii Moldova. Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean, Vol. IV, No. 1, 2020, p 11-22.
4. Consiliul Uniunii Europene. Strategia europeană de securitate – o Europă sigură într-o lume mai bună. Luxemburg: Oficiul pentru Publicaţii al Uniunii Europene. 2009, p. 43.
5. GÜNTER, B. H. Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks. În: Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security. Volume 5 of the series Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace. Springer Berlin Heidelberg, 2011, p. 62.
6. Hotărârea Guvernului nr. 429 din 07.07.2015 cu privire la aprobarea Regulamentul cu privire la Sistemul de coordonare a securității frontaliere, publicat în Monitorul Oficial din 17.07.2015 Nr. 185-189 art. 485, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_ id=78406&lang=ro
7. Legea privind frontiera de stat a Republicii Moldova, Nr. 215 din 04.11.2011. În: Monitorul Oficial, Nr. 76-80, art. Nr. 243 din 20.04.2012. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id =121977&lang=ro
8. Legea nr.112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 97-98 din 03.06.2008. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24400&lang=ro
9. Raport de activitate al Inspectoratului General al Poliției de Frontieră. https://www.border.gov.md/ro/documente-de-planificare-si-minitorizare
10. Raportul de activitate al Ministerului Afacerilor Interne. https://mai.gov.md/ro/rapoarte
11. SACA, V. Rolul securității naționale în asigurarea interesului național. Conferința științifico-practică națională „Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislaţie şi practică” Chişinău, 8 septembrie 2020. p. 377.
12. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013. Hotărârea Guvernului nr. 1212 din 27.12.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 16-17 din 21.01.2011, p. 27. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=11758&lang=ro#
13. TANG, Sh. A Systemic Theory of the Security Environment. In: Journal of Strategic Studies, 27 (1), 2004, p. 4.